

УДК 37.0

С. Г. ГУЗЕНКОВ

кандидат історичних наук, доцент
КЗ “Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти”
Запорізької обласної ради

Н. С. КАЛЯНОВА

вчитель історії та суспільствознавства ЗОШ № 41

ІННОВАЦІЇ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВИСТАВКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інноваційність стала тенденцією розвитку української освіти. Про це свідчать як зміст нормативно-правових актів, що регулюють розвиток освіти, так і наявність розділів, присвячених інноваціям, у підручниках, поява окремих посібників із проблематики, а також частота публікацій з теми. Стаття присвячена аналізу інновацій в українській освіті, представлених для публічної демонстрації на міжнародних виставках у 2012–2014 рр. Отримані результати дають можливість уточнити уявлення про основних акторів освітніх інновацій та зміст їхньої діяльності. На основі контекстного аналізу каталогів міжнародних виставок зроблено висновки про тенденції розвитку інновацій в освітньому просторі країни. Зокрема, про те, що основним актором лишається держава, про що свідчить кількість заходів, організованих державними установами, причетними до формування освітньої політики чи координації науково-методичної діяльності в регіонах. Новизна дослідження полягає в тому, що вперше інноваційну складову розвитку української освіти проаналізовано на основі розгляду практичних розробок. Отримані висновки можуть бути враховані при плануванні освітніх реформ та інноваційної політики.

Ключові слова: інновації, освіта, технології, середовище, управління.²

Про те, що інноваційність стала однією з тенденцій розвитку української освіти, свідчать ряд фактів.

По-перше, регулювання інноваційної діяльності на законодавчому рівні. Так, Закон “Про інноваційну діяльність” визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні [3] загалом, а Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності регламентує відповідну активність у сфері освіти. Зокрема, визначено поняття, які будуть використані в цій статті: “інноваційна освітня діяльність” та “освітні інновації” [13].

Згідно з Положенням, інноваційною освітньою діяльністю є діяльність, що спрямована на розроблення й використання у сфері освіти результатів наукових досліджень та розробок, а освітні інновації – уперше створені, вдосконалені освітні, навчальні, виховні, управлінські системи, їх компоненти, що мають істотно поліпшити результати освітньої діяльності [13].

У чинній на сьогодні Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року про інновації йдеться в ряді розділів, зокрема, у розділі “Основні проблеми ризику та виклики” інновації згадуються

2 рази; “Стратегічні напрями розвитку освіти” – 2; “Основні завдання Національної стратегії” – 3; “Основні напрями реалізації Національної стратегії” – 14 [12]. Тобто серед проблем визначено повільність упровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес та неготовність певної частини працівників освіти до інноваційної діяльності, а серед завдань, стратегічних напрямів реалізації – прискорення інноваційних процесів в освіті.

У винесеному на громадське обговорення проекті Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 рр. серед стратегічних завдань також поставлено перетворення освіти на “інноваційне середовище, у якому учні й студенти отримують навички і вміння самостійно оволодівати знанням протягом життя та застосовувати це знання в практичній діяльності” [14].

По-друге, розділи, присвячені інноваціям в освіті, стали частиною академічних підручників та посібників із педагогіки. Як приклади можна навести видання І. В. Зайченко [2, с. 77–85] та С. П. Максимюка [8, с. 592–642]. Крім того, з’явилися посібники, присвячені спеціально інноваційним педагогічним технологіям, як, наприклад, книга І. М. Дичківської [1], а також ряд монографій, що описують інноваційні процеси в освіті загалом чи окремих її галузях. Як приклад тут можна навести ряд видань В. В. Химинця [17; 18; 19].

Про важливість інновацій для української освіти говорять також назви публікацій та розділів окремих робіт. Наприклад: “Інноваційність – важлива ознака сучасної освіти” [19]; “Інновації в освіті – основа модернізації галузі в сучасних умовах” [16], “Інноваційність – важлива складова розбудови сучасного освітнього простору в регіоні” [20], “Готовність до інноваційної діяльності як важлива професійна якість педагога” [7].

Таким чином, на законодавчому рівні та в академічному середовищі простежується як розуміння необхідності інноваційних процесів в освіті, так і бажання обговорювати теоретичні аспекти проблеми.

Пошук в електронному каталозі Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського показав, що за три роки (2012–2014 рр.) інноваціям в освіті було присвячено чотири монографії, три збірники матеріалів конференцій, один збірник наукових праць, два посібники, 37 статей та три автореферати дисертації, що свідчить про високий рівень зацікавленості академічного середовища проблемою. Разом із тим, більшість із перелічених видань зосереджено або на теоретичних аспектах проблеми, або на досвіді впровадження інновацій в окремих напрямках.

Уперше спробу системного аналізу практики інноваційних процесів в освіті здійснено у звіті Міністерства освіти і науки України “Реформа системи освіти в рік освіти та інформаційного суспільства” (2011 р.) [15]. Разом із тим, проведений контекстний аналіз згадування інновацій у документі дозволяє стверджувати, що останні зустрічаються в тексті як завдан-

ня, пріоритети, мета (8 разів), а також процеси, що лише розпочалися (3 рази), тобто набагато частіше, ніж серед результатів (3 рази).

Варто зазначити, що документ присвячений лише діяльності Міністерства освіти і науки. Активність інших учасників освітнього процесу досі не була предметом детального аналізу.

Доцільним видається проаналізувати практичний аспект – розуміння учасниками освітнього процесу теоретичних моделей інноваційних процесів, сформульованих у нормативно-правових актах і навчальних та академічних виданнях. Вирішити проблему можна, дослідивши інноваційні розробки, представлені вітчизняними закладами освіти на спеціалізованих виставках.

Новизна цієї публікації полягає в тому, що вперше інноваційну складову розвитку української освіти проаналізовано на основі практичних розробок, представлених для ознайомлення широкій громадськості шляхом публічної демонстрації досягнень.

Щороку в Україні проходять дві виставки “Сучасні освітні заклади” та “Інноватика в сучасній освіті”, які мають статус міжнародних. Джерелами інформації для дослідження стали офіційні каталоги виставок. Поза увагою лишилися конкурсні розробки. Для аналізу взято заходи (презентації, конференції, круглі столи, майстер-класи), які проводять учасники безпосередньо під час роботи виставок. Формальною ознакою вибору заходу стало згадування інновацій у назві.

За 2012–2014 рр., за проведеними підрахунками, тема інновацій була заявлена у 43 із 132 заходах виставки “Інноватика в сучасній освіті” та 39 із 169 виставки “Сучасні заклади освіти”. Враховано масштабні заходи, що відбувалися в конференц-залах і, відповідно, присутність на яких була усвідомленим вибором відвідувачів. Поза увагою лишилися так звані заходи на стендах учасників, відвідання яких може бути зумовлено випадковими факторами.

За частотою згадування теми розподілилися таким чином:

1. Інноваційні технології – 29. Серед них можна виділити такі групи:

а) інноваційні технології у вихованні, наприклад, у 2014 р. під час виставки “Інноватика в сучасній освіті” відбувалися семінар Інституту проблем виховання Національної академії педагогічних наук (далі – НАПН) “Особливості та інноваційні технології виховання патріотизму зростаючої особистості в сучасних умовах”, презентація “Інноваційні технології у військово-патріотичному вихованні курсантів Академії військ імені гетьмана Петра Сагайдачного” [6, с. 7–8];

б) інноваційні технології в навчанні. Прикладом може бути семінар відділення науково-методичного забезпечення змісту професійно-технічної освіти Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН “Інноваційні технології навчання учнів з вадами слуху в системі професійно-технічної освіти” [10, с. 12–13];

в) інноваційні технології у підготовці фахівців, наприклад, 2013 р. Житомирський державний університет імені І. Франка проводив круглий

стіл “Інноваційні технології в професійній підготовці майбутнього вчителя іноземної мови” [10, с. 15].

2. Інновації – 14. У контексті згадування інновацій можна виділити такі групи:

а) інновації в освіті (загальний підхід), наприклад, у 2012 та 2013 рр. на виставці “Сучасні заклади освіти” серед заходів були представлені круглий стіл “Інновації в освіті від Intel Ukraine” [9, с. 13] та презентація “Інновації в освіті у напрямку діяльності навчального закладу, наприклад, “Інновації вищих навчальних закладів щодо формування соціальних компетентностей у студентської молоді” [6, с. 8] або “Інновації в Державній атестації випускників медичного університету” [6, с. 12];

в) інновації в управлінні, наприклад, “Інновації в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом” [4, с. 8].

3. Інноваційні підходи – 11. Тут можна виділити такі контексти:

а) інноваційні підходи до вирішення проблем, наприклад, “Інноваційні підходи у вирішенні проблеми цілісного розвитку особистості учнів” [6, с. 11] чи “Інноваційні підходи у вирішенні проблем працевлаштування випускників у ДонНУЕТ імені М. Туган-Барановського” [5, с. 12–13];

б) інноваційні підходи до організації навчального процесу та підготовки фахівців. Наприклад, “Інноваційні підходи до вдосконалення освіти” [11, с. 16] чи “Інноваційні підходи до підготовки конкурентоспроможних робітників” [6, с. 10].

4. Інноваційні проекти – 5. Як приклад можна навести назву круглого столу Житомирського обласного педагогічного ліцею “Інноваційні проекти як основа формування творчої особистості” у 2013 р. [4, с. 14].

5. Інноваційна модель, інноваційний розвиток – по 4. Зокрема, “Інноваційна модель розвитку ВНЗ як чинник забезпечення якості підготовки фахівця” [10, с. 20].

6. Інноваційне середовище – 3. Наприклад, “Створення інноваційного зорієнтованого освітнього середовища” [10, с. 13].

7. Решта – 12.

Таким чином, інноваційність досить широко представлена у практичних розробках: від проблеми місця інновацій в освіті загалом до конкретних технологій у діяльності закладу чи управлінні.

Варто зазначити, що серед презентованих тем були наявні такі, що за назвою нагадували гасла. До таких можна, зокрема, віднести: “Упровадження інноваційних технологій – запорука підготовки конкурентоспроможних кадрів” [5, с. 9]; “Сучасні інновації в професійно-технічній освіті – шлях задоволення ринку праці у кваліфікованих робітничих кадрах” [5, с. 14]; “Упровадження інновацій у діяльність ВНЗ як необхідна умова підготовки фахівців для сучасного ринку праці” [5, с. 18]; “Інноваційна діяльність ЗНЗ – стратегічний напрям розвитку освітньої галузі” [10, с. 13]; “Інноваційний підхід до навчання молодших школярів – основа успіху у виконанні вимог нового Державного стандарту” [9, с. 16].

Важливим в аналізованому контексті є питання про акторів інновацій в українській освіті. Під останніми в статті розуміються учасники змін із власними мотивами, які мають відповідний досвід.

Основними акторами, які презентували інновації у своїх заходах окремо чи спільно, стали:

- заклади післядипломної педагогічної освіти – 26 заходів із згадуванням інновацій;
- інститути Національної академії педагогічних наук України (проблем виховання, вищої освіти, спеціальної педагогіки, професійно-технічної освіти тощо) – 13;
- Інститут інноваційних технологій та змісту освіти МОН – 10;
- професійно-технічні та спеціалізовані навчальні заклади (військові, медичні, аграрні тощо) – по 10;
- вищі навчальні заклади – 10;
- решта (видавництва, комерційні підприємства) – 3.

Слід зазначити, що наведені дані не означають низької активності окремих закладів освіти в інноваційному процесі. Так, наприклад, заклади післядипломної педагогічної освіти презентували розробки закладів освіти цілої області. Цим можна пояснити значну кількість згадувань. Зокрема, Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти організує науковий супровід розробок закладів середньої та спеціальної ланки освіти регіону, а також пропонує участь у витратах на участь. Досвід закладу, очевидно, не є унікальним, тож можна припустити, що в решті областей спостерігається схожа картина.

Так само інститути НАПН та Інститут інноваційних технологій та змісту освіти МОН презентують заходи, спільні як з окремими освітніми установами, так і органами управління освітою територіальних одиниць.

Таким чином, основними діючими суб'єктами на ринку інновацій в освіті є державні установи, на які покладено завдання координації науково-методичної діяльності в регіонах, такі як заклади післядипломної педагогічної освіти; які причетні до формування освітньої політики держави, а саме установи НАПН чи Інститут інноваційних технологій та змісту освіти МОН.

Висновки. Тема інноваційності досить широко представлена серед презентованих на виставках заходів: від теоретичного осмислення ролі й місця інновацій в освіті до презентації нових технологій у діяльності закладу чи управління освітою.

Основним актором на полі інновацій в освіті є держава, представлена установами, що причетні до формування освітньої політики чи координації науково-методичної діяльності в регіонах. Упевнену роль відіграють вищі, професійно-технічні та спеціалізовані навчальні заклади. Незначну роль – комерційні організації й видавництва. Можна припустити, що після реформування системи освіти в напрямі її демонополізації та надання більшої академічної свободи окремим навчальним закладам саме вони стануть відігравати провідну роль у розробці та впровадженні інновацій. Про

це свідчить, зокрема, їх потенціал, виявлений у кількості заходів із представлення нововведень протягом останніх трьох років.

Список використаної літератури

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. / І. М. Дичківська. – Київ : Академвидав, 2004. – 352 с.
2. Зайченко І. В. Педагогіка : навч. посіб. для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-ге вид. – Київ : Освіта України : КНТ, 2008. – 528 с.
3. Про інноваційну діяльність : Закон України 2002 р. [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/40-15/print1435474967053379>.
4. Інноватика в сучасній освіті. П'ята виставка-презентація. Офіційний каталог. – Київ : Виставковий світ, 2013. – 308 с.
5. Інноватика в сучасній освіті. Четверта виставка-презентація. Офіційний каталог. – Київ : Виставковий світ, 2012. – 160 с.
6. Інноватика в сучасній освіті. Шостий міжнародний форум. Офіційний каталог. – Київ : Виставковий світ, 2014. – 256 с.
7. Інноваційна діяльність педагога: від теорії до успіху : інформаційно-методичний збірник / упор. Г. О. Сиротенко. – Полтава : ПОППО, 2006. – 124 с.
8. Максимюк С. П. Педагогіка : навч. посіб. / С. П. Максимюк. – Київ : Кондор, 2009. – 670 с.
9. Міжнародна виставка “Сучасні заклади освіти – 2012” // Офіційний каталог виставки. – Київ : Виставковий світ, 2012. – 360 с.
10. Міжнародна виставка “Сучасні заклади освіти – 2013” // Офіційний каталог виставки. – Київ : Виставковий світ, 2013. – 360 с.
11. Міжнародна виставка “Сучасні заклади освіти – 2014” // Офіційний каталог виставки. – Київ : Виставковий світ, 2014. – 396 с.
12. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. Схвалено Указом Президента України від 25.06.2013 р. № 344/2013 [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
13. Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності : Наказ Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 р. № 522 [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0946-00>.
14. Проект Концепції розвитку освіти України на період 2015–2025 років [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: <http://old.mon.gov.ua/ua/pr-viddil/1312/1390288033/1414672797/>.
15. Реформа системи освіти в рік освіти та інформаційного суспільства. Звіт МОН 2011 р. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт Міністерства освіти і науки України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/activity/education/reforma-osviti/rephorma-osvity.html>.
16. Удод О. А. Інновації в освіті – основа модернізації галузі в сучасних умовах [Електронний ресурс] / О. А. Удод // Інновації в сучасній освіті – 2015”. – Режим доступу: <http://innovosvita.com.ua/index.php/uk/results/catalogue/24>.
17. Химинець В. В. Інновації в управлінні науково-методичною роботою / В. В. Химинець. – Ужгород : Інформаційно-видавничий центр ЗППО, 2012. – 84 с.
18. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Ужгород : ЗППО, 2007. – 364 с.;
19. Химинець В. В. Інноваційна освітня діяльність / В. В. Химинець. – Тернопіль : Мандрівець, 2009. – 360 с.
20. Химинець В. В. Інноваційність – важлива складова розбудови сучасного освітнього простору в регіоні [Електронний ресурс] / В. В. Химинець // Закарпатський

обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Режим доступу: <http://zakinppe.org.ua/institut/navchalnometodichna-robota/1909-innovacijnist-vazhliva-skladova-rozbudovi-suchasnogo-osvitnogo-prostoru-v-regioni>.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2015.

Гузенков С. Г., Калянова Н. С. Инновации в украинском образовании: результаты исследования выставочной деятельности

Инновационность стала тенденцией развития украинского образования. Об этом свидетельствуют как содержание нормативно-правовых актов, регулирующих образовательную деятельность, так и наличие разделов, посвященных инновациям, в учебниках, появление отдельных пособий, а также частота публикаций по теме. Статья посвящена анализу инноваций в украинском образовании, представленных для публичной демонстрации на международных выставках в 2012–2014 гг. Полученные результаты дают возможность уточнить представление об основных акторах образовательных инноваций и содержании их деятельности. Контекстный анализ каталогов международных выставок позволил сделать ряд выводов о тенденции развития инноваций в образовательном пространстве страны. В частности о том, что основным актором остается государство, о чем свидетельствует количество мероприятий, организованных государственными учреждениями, причастными к формированию государственной политики и координации научно-методической деятельности в регионах. Новизна исследования состоит в том, что впервые инновационная составляющая развития украинского образования проанализирована на основе практических разработок. Полученные результаты позволяют улучшить планирование образовательных реформ и инновационной политики.

Ключевые слова: инновации, образование, технологии, среда, управление.

Guzenkov S., Kalyanova N. Innovation in Ukrainian Education: Results of Research the Exhibition's Activity

Innovation became a noticeable trend of Ukrainian education. The evidences are normative legal documents that regulate educational activity, chapters of the student's textbooks about innovation and special text-books as well as publications rate about innovation. The article deals with analyze of innovations in Ukrainian education, which were represented for public observation during the international exhibitions: International Forum "Innovation in Modern Education" and "Modern Educational Establishments" 2012–2014. The text gives valuable information on main actors of educational innovations and content of their activity. According to the context analyze of exhibition's catalogs some important conclusions were drawn. It should be stressed that the main actor stays government. The eloquent testimony is quantity of the actions which were organized governmental institutions that involved in educational politics, such as institutions of National academy of Educational science of Ukraine, or coordination scientific and educational politic in regions, such as institutions of post-graduate pedagogical education. Schools and Universities were not as active as governmental institutions during the period that was observed. It is stressed that creations and adoption of innovations still under government control and educational institutions haven't enough an academic autonomy. The text gives valuable information on using term "innovation" in practical activities of educational institutions. This term was used in different contexts such as "innovation technique", "innovation management", "innovation project", "innovation model" and "innovation environment". The article is of interest to researchers of educational process. Originality of article is in analyzed of innovation component of Ukrainian education based on practical developments. The article is of great help to improving of planning educational reform and innovation policy.

Key words: innovation, education, innovation technique, innovation management, innovation environment.